

PRIRUČNIK ZA UČESNIKE/CE TRENINGA „OSNOVNA OBUKA SPASAVANJA SA OSNOVAMA O
EKOLOGIJ I RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI“

Contents

Uvodna reč	2
Agenda	2
Radni i nastavni materijali	3
Skripta gorske službe spasavanja	3
Pitanja za razmišljanje.....	9
Kako izgleda obuka GSS?	9
Rodna ravnopravnost i klimatske promene.....	10
Mladi i klimatska kriza – Opis vežbi i komentar radioničara Nikole Trajkovića	15
Primeri uticaja katastrofa na žene i devojčice	19
Linkovi za dodatno proučavanje i informisanje:	23
ZANIMLJIVI VIDEO SADRŽAJI	24
PREZENTACIJE SA TRENINGA I DODATNI MATERIJALI.....	24

Uvodna reč

Pred vama je priručnik – podsetnik na OSNOVNU OBUKA SPASAVANJA SA OSNOVAMA O EKOLOGIJI I RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI, koja je održana tokom avgusta 2022. na Kopaoniku. Obuka je deo projekta "Povećanje spremnosti i učešća mladih u smanjenju rizika od katastrofa u Srbiji" koji je osmislio i realizuje tim Udruženja Fenomena, a čije se aktivnosti sprovode u okviru projekta Misije OEBS-a u Srbiji „Konsolidovanje procesa demokratizacije u sektoru bezbednosti u Republici Srbiji” koji finansijski podržava Vlada Švedske.

Jedan od ciljeva priručnika je da predstavi nastavne sadržaje i materijale obrađene na treningu, kao i da ponudi dodatne reference za učenje (video materijale, članke, delove srodnih priručnika) - radi podsetnika i motivacije za učesnike/ce i ostale čitaoce/teljke da u budućnosti nastave da se obrazuju, informišu i interesuju za teme obrađene na treningu.

Priručnik će biti od koristi i za tim izabраниh učesnica/ka obuke, koji će u nastavku projekta osmišljavati internet kampanju za podizanje svesti o važnosti sprečavanja rizika od katastrofa, i na taj način doprineti promociji učešća mladih u bezbednosnoj kulturi u Srbiji.

Agenda

Trajanje: 5 dana (22-26. avgust 2022.)

Lokacija: planina Kopaonik, hotel Kraljevi čardaci

Ponedjeljak, 22. avgust

13-14h Dolazak učesnika/ca i prijavljivanje u hotelu

14-15h Ručak

16-17h Uvod i predstavljanje trenerskog tima, učesnika/ca, programa rada, ciljeva i pravila rada

17-19h Uvod u planinski svet i struktura Gorske službe spasavanja (teorija), trenerski tim GSS (Maja Fabri, Milan Tomić, Radivoje Trifunović)

Utorak, 23. avgust

09:00-12:00h Opasnosti u planini (teorija i praktični rad)

11:30-12:00h Pauza

12:00-14:30h Oprema za planinarske sportove (teorija)

14:30-15:30h Ručak

16:00-18:00h Oprema za planinarske sportove (praksa)

Sreda, 24. avgust

09:00-11:30h Čvorologija (teorija i praktični rad)

11:30-12:00h Pauza

12:00-14:30h Orijehtacija (teorija i praktični rad)

14:30-15:30h Ručak

16:00-18:00h Osnove prve pomoći na nepristupačnim terenima (teorija i praktični rad)

18:00-19:00h Testiranje stečenog znanja učesnika/ca i evaluacija prvog dela obuke

Četvrtak, 25. avgust

- 09:00-09:15h Značenje klimatskih promena i elementarnih nepogoda, Milica Raković
- 09:15-10:45h Rodna perspektiva u klimatskim promenama i elementarnim nepogodama, Višnja Baćanović
- 10:45-11:00h Pauza
- 11:00-12:30h Rodna procena rizika, Višnja Baćanović
- 12:30-12:45h Sistemski odgovor: politike i institucionalni okvir, Višnja Baćanović
- 12:45-13:00h Pauza
- 13.00-14.30h Aktivizam i osnaživanje, Višnja Baćanović
- 14:30-15:30h Ručak
- 15:30-16:00h Aktivizam mladih u kriznim situacijama (osvrst na klimatske promene i rodnu ravnopravnost), Branislava Arađan, Koordinatorica Youth ambassadors, WAVE online uključenje
- 16.00-17.00h Mladi i klimatska kriza, vežba „Korak napred“, Nikola Trajković, 1. deo
- 17:00-17:30h Pauza
- 17:30-17:45h Mladi i vanredne situacije, podaci iz istraživanja, Aleksa Milovanović
- 17:45-19:00h Mladi i klimatska kriza, Nikola Trajković, 2. deo

Petak, 26. avgust

- 09:00-11:00h Aktivizam mladih (priprema plana online kampanje na društvenim mrežama), rad u grupama, Nikola Trajković, Aleksa Milovanović, Milica Raković
- 11:00-11:30h Pauza
- 11:30-12:00h Predstavljanje planova
- 12:00-13:00h Testiranje stečenog znanja učesnika/ca i evaluacija drugog dela obuke
- 13:00-14:00h Ručak
- 14-15h Odlazak učesnika/ca

Radni i nastavni materijali

Skripta gorske službe spasavanja

glavne obrađene teme

STRUKTURA I POLJA DELOVANJA GSS

Gorska služba spasavanja (GSS) je dobrovoljna i neprofitna organizacija čiji je osnovni cilj pomoć i spasavanje u nepristupačnim planinskim i urbanim uslovima. Naši spasioci su poslednja nada ugroženih ljudi.

GSS su 1952. godine osnovali iskusni alpinisti po ugledu na alpske zemlje, a zatim su ciljevi i zadaci modifikovani i usklađivani sa potrebama i mogućnostima u Srbiji

Polja delovanja GSS:

- Spasavanje u opšte planinskim uslovima
- Spasavanje na ski terenima
- Spasavanje sa brzih voda
- Helikoptersko spasavanje
- Spasavanje u vetikalnim uslovima
- Spasavanje iz jama i pećina
- Spasavanje u urbanim uslovima

Struktura GSS se deli na:

- Upravni odbor
- Izvršni odbor
- Komisije
- Stanice

OPREMA ZA PLANINU

Opremu po nameni možemo podeliti na:

- odeću
- obuću
- ranac i druga sredstva za transport stvari i opreme
- opremu za bivakovanje
- tehničku opremu
- spasilačku opremu

Opremu u organizovanoj spasilačkoj akciji delimo na:

- ličnu
- zajedničku
- ekipnu

UVOD U PLANINARSTVO

Od osnivanja Srpskog planinskog društva u Beogradu 1901. godine, planinarstvo u Srbiji steklo je dugogodišnju tradiciju i nepisana pravila ponašanja. U proteklom periodu na taj način se formirala

ličnost planinara koji živi i ispoljava svoju planinarsku aktivnost u Srbiji. Zbog potrebe očuvanja neobičnih lepota planina, putem preciziranja kako se pripremiti za odlazak u planinu i kako se ponašati u planini, ukazala se potreba za propisivanjem PRAVILA PONAŠANJA. Svi članovi planinarskih društava u Srbiji obavezni su da postupaju po ovim pravilima i da će, u slučaju povrede njihovih načela, odgovarati pred Većem časti svoga društva, Većem časti Planinarskog saveza Beograda ili Većem časti Planinarskog saveza Srbije, koji je Pravila objavio u svojoj zvaničnoj publikaciji. Samo savesno pridržavanje ovih pravila daje članu planinarske organizacije pravo da se smatra planinarom!

Zaštita prirode i čovekove sredine

Humanost

Pomoć u planini

Gorska služba spasavanja (GSS)

Primanje pomoći

Pozdravljanje

Odnosi među planinarima

Planinarski domovi i ponašanje u njima

Odnos prema planinarskoj organizaciji

Obuke koje možete završiti u PSS:

Osnovna planinarska obuka

Alpinistički kurs

Speleološki kurs

Sportskopenjački kurs

Kurs iz orijentacije

Kurs za visokogorstvo

Kurs za vodiče

OPASNOSTI U PLANINI

Najčešće se dele na:

Objektivne – opasnosti okoline

Subjektivne – opasnosti čoveka, leže u samom čoveku, posetiocu planina

Objektivne opasnosti bitno zavise od:

-aktivnosti

-sezone

-lokacije

Nemoguće je uticati na njih, ali ih je moguće izbeći, iskustvom, znanjem, dobrom procenom.

Objektivne opasnosti :

-Reljef

-Udaljenost

- Mrak
 - Vremenske nepogode
 - Životinje
 - Poplave
- Subjektivne opasnosti :

- neiskustvo
- nespremnost (fizička i psihička)
- loše poznavanje planine i opasnosti
- nepoznavanje vlastitih sposobnosti
- bolest i/ili slabost organizma
- pogrešne procene
- nezdrave ambicije i rekorderstvo
- godine
- strah
- malodušnost
- panika
- neodgovarajuća odeća, obuća i oprema
- nepoznavanje načina korišćenja opreme
- stres usled hladnoće/toplote, bolesti/bola, straha,
- žeđi/gladi, nespavanja, dosade, usamljenosti, izolacije

ORIJENTACIJA I KARTOGRAFIJA

Orijentacija je disciplina kojom se određuje tačna pozicija promatrača na površini Zemlje. Potrebno je poznavanje karata, kompasa i visinometra.

Navigacija je disciplina kojom se kretanje usmerava po tačnoj putanji od polazišta do tačno definisane lokacije cilja. Slično orijentaciji potrebna je veština čitanja karte i korišćenje kompasa. Veština neophodna svakom planinaru i spasiocu.

Jako bitan pojam kako bi se navigacija dobro izvršila je Azimut.

Azimut „neke tačke sa neke pozicije“ je ugao između pravca severa i pravca posmatrane tačke , očitao u smeru kretanja kazaljke na satu. Azimut je ugao koji leži u horizontalnoj ravni. Kao ugao njegove vrednosti idu od 0 do 360 stepeni.

Određivanje tražene pozicije na površini Zemlje vrši se uz pomoć nekoliko definisanih tačaka i linija na površini Zemljinog elipsoida:

- polovi
- ekvatorijalna ravan
- paralele i uporednici
- meridijani ili podnevcici
- nulta površina

Ovi pojmovi predstavljaju osnovu za postavljanje geografskog koordinatnog sistema pomoću kog se vrši globalno pozicioniranje tačaka, gde su koordinate:

- geografska širina
- geografska dužina

Osim upotrebom karte i kompasa postoje i alternativni načini određivanja strana sveta:

- sunce
- senke
- sunce i sat
- severnjača
- panjevi
- verski i sakralni objekti

Karta je simoblička predstava terena na slici.

Karte mogu biti reljefne, situacione i rekreativne, tehničke, topografske..
Najčešće razmere karti su 1:100 000, 1:50 000, 1:25 000

ČVOROLOGIJA

Poznavanje tehnike vezivanja čvorova i njihovih osobina predstavlja osnovno znanje u spasilaštvu i planinarstvu uopšte. Pravilno vezivanje čvorova i poznavanje njihovih osobina od izuzetnog je značaja za odabir najefikasnijeg čvora u različitim situacijama.

Prema nameni čvorove delimo na:

- čvorove za sidrenje
- čvorove za osiguravanje
- čvorove za nastavljanje užadi
- čvorove za navezivanje

Čvorovi se mogu praviti vezivanjem i uplitanjem.

Osobine dobrog čvora su:

- siguran i trpi velika opterećenja
- jednostavan i lak za pamćenje
- brzo i lako se vezuje
- lako se razvezuje

Čvorovi koji se najčešće koriste u spasilaštvu:

- Osmica
- Lađarac
- Polu lađarac

- Ribarac
- Prusikov čvor

OSNOVE PRVE POMOĆI NA NEPRISTUPAČNOM TERENU

Predstavlja skup mera i postupaka kojima se spasava život i sprečava dalje pogoršanje zdravlja povređenih i obolelih osoba.

Primenjuje se na licu mesta ili na bezbednom odstojanju od mesta nastanka povrede

Osnovni zadatak prve pomoći je očuvanje života ljudi, odnosno da se unesrećena lica u što boljem stanju i u što kraćem vremenskom periodu transportuju do najbliže medicinske ustanove.

SUZBITI ILI PREVAZIĆI U SEBI BILO KAKVO OSEĆANJE PANIKE, STRAHA, BRZOPLETOSTI ILI OSEĆANJE NEZNANJA U ODLUČUJUĆIM TRENUCIMA!

Elementi koje moramo poznavati da bi mogli adekvatno da pružimo prvu pomoć:

Krvarenja i zaustavljanje krvarenja

BtIs

Kpr

Podela povreda i zbrinjavanje

Hipotermičke povrede

Hipertermičke povrede

Zbrinjavanja povreda nastalih ujedom životinja

Oprema

BTLS je skup procedura medicinskog zbrinjavanja povređene osobe u izvanbolničkom okruženju, sve do transporta u zdravstvenu ustanovu.

KPR je skup mera i postupaka kojima se obezbeđuje mali, ali dovoljan protok krvi kroz srce i mozak. Najčešća stanja koja dovode do srčanog zastoja kod odrasle osobe:

Poremećaj srčanog ritma

Respiratorni zastoj

Davljenje

Zadavljenje

Udar struje

Trauma

Nejasan razlog

VAŠ CILJ JE SPASITI TUĐ ŽIVOT I ZATO MORATE DA ČUVATE SVOJ!

Pitanja za razmišljanje

Zanimljivo je pomenuti da je GSS 2015. godine učestvovao u projektu koji je podržavala Japanska ambasada i UNDP, a čiji je cilj bio povećanje učešća žena članica.

Pitanja za razmišljanje:

Šta mislite, koliko ima žena a koliko muškaraca među spasiocima?

Da li biste mogli da nađete ovu informacije i na koji način?

Na koji način možemo privući devojke da se prijave u GSS, i zašto je to važno?

Na sledećem linku je formular za volontere Gorske službe spasavanja:

<https://www.gss.rs/kurs>

Kako izgleda obuka GSS?

Obuka traje 13 dana raspoređenih tokom vikenda, rok za završetak je dve godine.

Ako imate potrebne karakteristike opisane na internet stranici, ohrabrujemo vas da se prijavite!

Obuka GSS je podeljena u 5 edukativnih i 2 ispitivačka modula.

Pripravnici i pripravnice mogu da odaberu da se edukuju u sledećim domenima:

- Spasavanje sa uređenih skijaških terena (4 edukativna + 1 ispitivački modul),
- Spasavanje u opštim planinskim uslovima (4 edukativna + 1 ispitivački modul),
- oba domena (5 edukativnih + 2 ispitivačka modula).

Svaki od 5 edukativnih modula održava se dva puta godišnje. Edukativni moduli se odvijaju u toku vikenda ili produženog vikenda na lokaciji, koja se naknadno određuje. Za celokupnu edukaciju u jednom domenu rok je dve godine.

Edukativni moduli su:

- M1 – prva pomoć na nepristupačnim terenima 1. deo – 2 dana,
- M2 – prva pomoć na nepristupačnim terenima 2. deo – 3 dana,
- OTS1 – osnove tehničkog spasavanja 1. deo – 3 dana,
- OTS2 – osnove tehničkog spasavanja 2. deo – 2 dana,
- ŽICA – obuka evakuacije žičare – 3 dana.

Ispitivački moduli su:

- OPU – završna vežba, kojom se stiče zvanje iz domena Spasavanje u opštim planinskim uslovima (4 dana),
- SMENA – učestvovanje u redovnom spasilačkom dežurstvu u ski centru Kopaonik zimi (7 dana).

Rodna ravnopravnost i klimatske promene

(za podsetnik korišćen priručnik „Rod i klimatske promene“ i izveštaj sa radionice trenerice Višnje Baćanović¹)

Radionica o rodnom aspektima klimatskih promena i vanrednih situacija održana je četvrtog dana obuke i obuhvatila je sledeće teme:

1. Rodna perspektiva u klimatskim promenama i elementarnim nepogodama koja je obuhvatila osnovne pojmove o rodnoj ravnopravnosti, rodnom ulogu i stereotipima, kao i njihov uticaj i vezu sa posledicama klimatskih promena. Ovaj deo radionice obuhvatio je i druge pojmove, kao što su klimatska pravda, ekofeminizam i pravedna tranzicija.
2. Rodna procena rizika je obuhvatila razumevanje rodnih aspekata rizika i posledica od vanrednih situacija, koje su u vezi klimatskih promena. Mladi su imali priliku da u malim grupama rade na prepoznavanju i identifikaciji rizika, koji su u vezi sa rodnom ulogom, distribucijom rada i moći u različitim oblastima, kao što su briga o deci, poljoprivreda, socijalne usluge, zdravstvo, obrazovanje, infrastruktura i sl.
3. Sistemski odgovor: politike i institucionalni okvir je deo radionice koji je imao za cilj da mlade uvede u oblast javnih politika, kako globalnih, tako i nacionalnih i njihovog sprovođenja na lokalnom nivou. Informisani su i o mrežama i zagovaračkim aktivnostima u vezi sa rodno odgovornim i transformativnim klimatskim akcijama i planovima zaštite i spasavanja.
4. Aktivizam i osnaživanje je poslednji deo radionice i uključio je studije slučaja, kao inspirativne primere za delovanje na osnaživanju žena ili primenu principa “ne ostaviti nikoga iza” u vanrednim situacijama. Nakon informisanja o sadržaju studija slučaja učesnici i učesnice su diskutovali o mogućnostima primene, prednostima i značaju ovakvih aktivnosti.

U okviru istog dana obuke, na samom početku je Milica Raković predstavila sam pojam i proces klimatskih promena i time napravila uvod za dalji rad. U trećem, poslednjem delu radionice je Nikola Trajković obradio teme ljudskih prava, diskriminacije, jednakih mogućnosti, koje su dopunile razumevanje odnosa moći i strukturnih nejednakosti.

Ključne poruke sa radionice i ključne tačke učenja su:

- razumevanje veze između rodnih uloga, stereotipa i strukturnih nejednakosti
- razumevanja uticaja strukturnih nejednakosti na izloženost posledicama klimatskih promena i vanrednih situacija
- razumevanje mera koje je potrebno preduzimati da se kroz odgovor na klimatske promene ne reprodukuju neravnopravnosti
- razumevanje mera koje je potrebno preduzeti da se smanji ranjivost osetljivih grupa i poveća dugoročna otpornost u planiranju odgovora na vanredne situacije

¹ <https://docplayer.rs/142099730-Rod-i-klimatske-promene-priru%C4%8Dnik-za-trening.html>

- mogućnosti za delovanje mladih u lokalnim zajednicama.

Ciljevi radionice su u potpunosti ostvareni. Mladi su najveće razumevanje pokazali za rodne uloge u domaćinstvu i brizi o deci, jer im je to iskustveno najbliža oblast, ali i za učešće mladih žena i muškaraca u aktivizmu, obrazovanju i zapošljavanju, ali i nauci.

U usmenoj evaluaciji na kraju radionice istakli su da je radionica doprinela razumevanju veze između rodni uloga, rodne ravnopravnosti s jedne strane i ekologije, klimatskih promena i vanrednih situacija sa druge, što im je pre radionice bilo nepoznato.

Svideo im se prostor za dikusiju, kao i rad u malim grupama.

Nije im se svidelo što su dugo sedeli u zatvorenom prostoru.

Više su senzibilisani za temu rodne ravnopravnosti nego što su bili pre radionice, ali su i bolje informisani o temi klimatskih promena i ličnoj ulozi i mogućnostima.

Više vremena je moglo da bude posvećeno razumevanju rodni uloga i rodne ravnopravnosti u položaju mladih generalno. Dodatna podrška može da bude pružena učesnicima u planiranju lokalnih aktivnosti.

OSNOVNI POJMOVI

POL - biološke, anatomske i fiziološke osobine koje se razlikuju kod muškaraca i žena i koje su uglavnom nepromenljive, iste u svim vremenima i svim prostorima.

ROD - skup društveno uslovljenih osobina pripadnika jednog pola, nastao verovatno s prvobitnom podelom rada, opstao i kada je izgubio originalnu funkciju i to kao instrument politike polova pri čemu se, zahvaljujući prividnoj prirodosti, obnavlja u procesu odrastanja i vaspitanja.

DISKRIMINACIJA

Diskriminacija žena (kao i drugih grupa) može biti, iako nije uvek, direktna. **Direktna diskriminacija** je, na primer, kada kompanija ne zaposli ženu zbog njene očekivane reproduktivne rodne uloge. Diskriminacija može biti i **indirektna**, kada su pravila takva da isključuju muškarce ili žene: na primer, boravak sa decom tokom lečenja u bolnici dozvoljen je samo majkama ili ženskim rođacima. Ali je diskriminacija nekad i **sistemska**, odnosno strukturna, kada do nje dovode rodne uloge koje neke resurse, položaje ili mogućnosti čine nedostupnim muškarcima ili ženama. Ona je često vidljiva kada su u pitanju osobe sa invaliditetom: kada objekti nisu pristupačni, nemaju rampe ili liftove. Nema direktne ili „namerne” diskriminacije, ali je osobama sa invaliditetom onemogućeno da koriste objekat ili uslugu. Prepreke ne moraju biti fizičke: kulturni obrasci i norme takođe utiču na dostupnost odnosno nedostupnost dobara, usluga, prostora i slično.

Žene ređe voze kola, pa je ukidanje autobuskih linija između seoskih i gradskih sredina nepovoljnije za žene, nego za muškarce. Uslovi za napredovanje koji uključuju dugoročne obuke, a na koje žene

zbog rodnih uloga brige o deci i domaćinstvu ne mogu uvek da odu, predstavlja primer sistemske neravnopravnosti. **Sistemska neravnopravnost, odnosno diskriminacija, nastaje onda kada se specifične potrebe jedne grupe ili specifičan položaj, uslovljen ovde rodnim ulogama, ne prepoznaje i ne uzima u obzir.** Sistemska neravnopravnost može biti i to da se, zbog rodnih stereotipa, muškarci retko odlučuju za korišćenje roditeljskog odsustva, odnosno odsustva radi nege deteta (što takođe doprinosi direktnoj diskriminaciji mladih žena iz prvog primera) ili što u slučaju bolesti deteta, majke uzimaju bolovanje, što im smanjuje platu, na mesečnom nivou ili negativno utiče na mogućnost napredovanja.

Zbog toga su, osim zakonskih rešenja (kojima se garantuje ravnopravnost i zabranjuje diskriminacija ili daje pravo glasa ženama i osnovna škola postaje obavezna), potrebne i dodatne mere kojima bi se mogućnosti muškaraca i žena izjednačile, odnosno neutralisala neravnopravnost koja proističe iz rodnih stereotipa i uloga. **Jedna od strategija jeste politika jednakih mogućnosti – afirmativne mere.** Na primer kvote za žene u politici, ili podsticaji za očeve da koriste odsustvo radi nege deteta, kojima se nastoji postići željeno stanje dok se ne stvore sistemski preduslovi. **Republika Srbija Ustavom garantuje ravnopravnost svih građana i građanki i predviđa primenu politika i mera jednakih mogućnosti koje se ne smatraju diskriminacijom.** Na primer, dodatni poeni za žene prilikom zapošljavanja ne predstavljaju diskriminaciju muškaraca ili kvote za upis romskih studenata i studentkinja ne predstavljaju diskriminaciju neromskih studenata i studentkinja.

Rodna ravnopravnost je ravnopravno učešće u svim sferama javnog i privatnog života, odnosno ravnopravna raspodela moći i odgovornosti između muškaraca i žena. Po definiciji Ujedinjenih nacija (UN), rodna ravnopravnost se odnosi na „**jednaka prava, odgovornosti i mogućnosti muškaraca i žena, dečaka i devojčica**”². Ona je deo šireg koncepta ljudskih, odnosno ženskih ljudskih prava, antidiskriminacije i ravnopravnosti uopšte. Polazna osnova je da muškarci i žene imaju različite (rodne) uloge, koje se usvajaju socijalizacijom i da te rodne uloge dominantno oblikuju svakodnevni život, ali i mogućnosti za zapošljavanje, učešće u odlučivanju, korišćenje vremena, (celoživotno) učenje, bezbednost, potrebe i korišćenje usluga u lokalnoj zajednici. Rodne uloge utiču na položaj žena i muškaraca u društvu i time što oblikuju interesovanja, veštine koje je očekivano da muškarci i žene imaju i stiču, podelu poslova u domaćinstvu, podelu poslova na tržištu rada i obrazovnih profila na „muške i ženske”. Postizanje rodne ravnopravnosti je jedan od Globalnih ciljeva održivog razvoja, a definisana je i u dokumentima Evropske unije i Ujedinjenih nacija od kojih su neki (kao na primer **Konvencija Ujedinjenih nacija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena - CEDAW**³) i pravno obavezujući za Srbiju.

Povezivanje klimatskih promena i roda i rodne ravnopravnosti deluje „nelogično”, jer se pitanje klimatskih promena vidi pre svega kroz tehničke i tehnološke aspekte i procese, a uloga i uticaj ljudi

² <https://trainingcentre.unwomen.org/mod/glossary/view.php?id=36&mode=letter&hook=G>

³ <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>

se ograničava na „podizanje svesti”. Ipak, klimatske promene imaju direktne i indirektne posledice na život ljudi (kroz uticaj na vremenske uslove, vanredne situacije i elementarne nepogode, biodiverzitet i dostupnost prirodnih resursa, načine korišćenja vode i energije) i zahtevaju, s jedne strane adaptaciju, a sa druge prevenciju odnosno smanjivanja uticaja (pre svega emisije CO2) koji dovode do klimatskih promena. Klimatske promene, osim što su jedan od najvećih izazova u oblasti zaštite životne sredine i savremenog razvoja, mogu da imaju značajan uticaj na postojeće neravnopravnosti, uključujući rodnu i isto tako, mogu da imaju negativan uticaj na programe ostvarivanja ravnopravnosti, unapređenja položaja žena, smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti. Na klimatske promene negativno deluju i donošenje odluka i podrška programima i politikama koji isključuju ili zanemaruju razvoj ekonomskih aktivnosti žena koje imaju manje negativnih posledica na životnu sredinu, potrebe i perspektivu žena u urbanom planiranju, organizaciju javnog transporta. Sa druge strane, razvoj koji bi bio u skladu sa principima zaštite životne sredine, a koji zahteva nova znanja, veštine, informacije, tehnologije, ukoliko ne uključi žene i ranjive grupe, dovešće do reprodukcije i produbljivanja postojećih neravnopravnosti.

Zbog toga je na međunarodnom nivou, pre svega u okviru Ujedinjenih nacija, uvođenje rodne perspektive u odgovor na klimatske promene prepoznato kao neophodnost i obaveza. To znači da politike i programi u oblasti poljoprivrede, (zelene ekonomije), urbanog planiranja, izgradnje, javnog transporta, energetike i sličnog, treba ne samo da doprinesu neutralisanju faktora koji dovode do klimatskih promena, nego i da uključe rodnu perspektivu. Isto tako, programi i politike odgovora, prevencije i prilagođavanja ljudi na posledice klimatskih promena (kao što su suše, poplave, UV zračenje i sl.) trebalo bi da budu jednako efikasni i za muškarce i za žene. Na konferenciji o klimatskim promenama u Marakešu (COP 22), potpisnice **Okvirne UN konvencije o klimatskim promenama (UNFCCC)** složile su se oko neophodnosti integrisanja rodne perspektive u sve mere i aktivnosti. Na konferenciji o klimatskim promenama u Bonu održane 2017. godine (COP 23), usvojen je i **Akcion plan za rodnu ravnopravnost u akcijama u oblasti klimatskih promena**⁴.

Za uključivanje rodne perspektive je, osim razvijanja pravnog i strateškog okvira, smernica i alata, potrebno i da oni koji promišljaju, kreiraju i sprovode politike povećaju znanje i razumevanje o rodnim aspektima klimatskih promena: zašto je rodna ravnopravnost uopšte važna i kakve veze pol odnosno rod, ima sa klimatskim promenama i šta uvođenje rodne perspektive predstavlja u praksi, kako se aktivnosti na uvođenju rodne perspektive u politike i programe u oblasti životne sredine ne bi svodile na „prebrojavanje” odnosno kvantitativnu zastupljenost žena i muškaraca.

Zašto je rod i rodna ravnopravnost relevantna u klimatskim promenama i na koji način rod i rodne uloge utiču na izloženost posledicama klimatskih promena?

U okvirnoj konvenciji Ujedinjenih nacija o Klimatskim promenama (United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), klimatske promene su definisane kao promene klima

⁴ https://unfccc.int/sites/default/files/cp23_auv_gender.pdf

izazvane direktno ili indirektno ljudskom aktivnošću, koja utiče na sastav atmosfere i doprinosi prirodnoj promenljivosti klime.⁵

Direktne posledice klimatskih promena su:

- poplave i katastrofe izazvane klimatskim promenama,
- suše,
- hladni i toplotni talasi,
- nepredvidivi vremenski uslovi i nepogode.

Koji (kratkoročno ili dugoročno) dovode do:

- nesigurnosti izvora prihoda/sredstava za život,
- ljudskih i materijalnih gubitaka,
- ograničenja prirodnih resursa,
- nedostatka vode i energije,
- oštećenja infrastrukture,
- promena u biodiverzitetu,
- posledica na ljudsko zdravlje,
- migracija,
- gubitka (obradivog) zemljišta i kulturnog i prirodnog nasleđa.

U Srbiji su od 2014. godine **poplave** najprepoznatljivija posledica klimatskih promena. U vanrednim situacijama je vidljivo da su najugroženije one grupe koje imaju najmanje resursa ili su u najvećoj meri zavisne od dostupnih usluga, kao što su deca, stari, bolesni, osobe sa invaliditetom, siromašni, socijalno isključeni. Različiti faktori dovode do takozvane „ranjivosti“, na siromaštvo, socijalnu isključenost, pa i ranjivost u vanrednim situacijama:

- biološki (starost, invaliditet, zdravstveno stanje uključujući i trudnoću);
- teritorijalni, odnosno fizički (pa je tako seosko stanovništvo više ugroženo, nego stanovništvo u urbanim centrima);
- ekonomski (siromašniji su više izloženi rizicima, jer imaju manje resursa i manje mogućnosti za oporavak);
- socijalni (kao što su obrasci i norme, načini života u porodici, diskriminacija, dostupnost usluga i sl.);
- znanje i informacije (veštine, kao što su plivanje, načini i kanali informisanja, obuka iz prve pomoći i slično);
- politički – kroz učešće u odlučivanju i politička moć i socijalna uključenost generalno.

Određene grupe, pre svega žene, stari, Romi imaju više osnova ranjivosti. **Žene su češće siromašne, češće žive u samačkim domaćinstvima, posebno stare žene ili same sa decom, ređe imaju kola,**

⁵ Više o Konvenciji i nacionalnim merama ublažavanja je dostupno na linku: <http://www.klimatskepromene.rs/obaveze-prema-un/unfccc/>

traktore, čamce, ušteđevinu; manje su sklone da samostalno, bez muškarca (supruga, oca, brata) donose odluke, ređe znaju da plivaju. Ovo se naravno ne odnosi na sve žene, ali rod utiče na mogućnosti i situacije koje nas čine ranjivim.

Oblasti u kojima su rodni obrasci i odnosi najizraženiji su:

- učešće u odlučivanju,
- vlasništvo i upravljanje prirodnim resursima,
- vlasništvo i upravljanje ekonomskim i drugim resursima (vreme, novac, znanje, veštine),
- podela poslova i neplaćeni kućni rad, odnosno ekonomija nege.

POSLEDICE	RODNI ASPEKT
Nesigurnost izvora prihoda/sredstava za život	Žene su u većem riziku od siromaštva zbog manje kapitala koji imaju, nedostatka sigurnosti (zdravstvenog i socijalnog osiguranja), smanjenih mogućnosti za rad ako usluge za brigu o deci, starima ili bolesnima nisu dostupne, smanjenih mogućnosti za zaposlenje u ruralnim i nerazvijenim područjima.
Nedostatak vode i energije	Žene koje obavljaju neplaćen kućni rad direktno zavise od dostupnosti vode: na primer, ako nema struje žene peru veš na ruke, ako nema vode, donose vodu za kuvanje i pranje, žene su izloženije energetsom siromaštvu: stare žene koje žive same teže mogu da obezbede ogrev za zimu i sl.
Migracije	Žene i deca migranti su u nepovoljnijem položaju u odnosu na muškarce, i izloženiji riziku od trgovine ljudima, seksualnog i drugih oblika nasilja i eksploatacije, sa onemogućenim školovanjem i nedostupnim adekvatnim uslugama. Sa druge strane, u slučaju ekonomskih migracija muškaraca, žene ostaju same sa decom, što ih čini ranjivim na siromaštvo i socijalnu isključenost.

Klimatske promene imaju negativne posledice i na muškarce i na žene, ali se vrsta posledica može razlikovati. Takođe, muškarci i žene imaju različite potrebe, strategije i mogućnosti adaptacije i oporavka. Žene su značajne i kao resurs za adaptaciju i jačanje otpornosti zajednica, jer imaju znanja i veštine koje su važne za prilagođavanje i oporavak.

U adaptaciji na klimatske promene, važno je da žene, kao i muškarci, budu pripremljene, opremljene i informisane o posledicama klimatskih promena, kao i da istraživanje i priprema mera adaptacije uključi interese, potrebe i kapacitete žena i muškaraca.

Mladi i klimatska kriza – Opis vežbi i komentar radioničara Nikole Trajkovića

B1: Analiza štampe

Ciljevi radionice:

Razvijanje perspektive analize kroz društvene grupe

Uvođenje ključnih pojmova i veština za kampanje

Materijal za radionicu: 4 tabloidne novine (blic, kurir, alo, informer...)

*Plenarno: Učesnici/ce ukratko izlistavaju karakteristike grupa koje žive u našoj okolini: podele po polu, godinama, seksualnosti, religiji, naciji, boji kože, obrazovanju, materijalnom statusu, zdravlju i bolesti, vrstama delatnosti itd. Kriterijumi podele i izlistane grupe, ispisuju se na flip čartu i ostaju vidljive na zidu do kraja radionice.

*Rad u grupama: Podela na 4 male grupe. Materijal za rad grupa: Svaka grupa dobije po primerak dnevne tabloidne štampe. Zadatak za grupe: Zamisle da su posada međunarodnog kosmičkog broda koji se posle dugogodišnjeg, višedecenijskog putovanja vratila na Zemlju, o kojoj ništa u međuvremenu nisu čuli i jedino što im je na raspolaganju su ove novine. Na osnovu analize štampe (fotografije, naslovi, veličina i raspored fotografija, sadržaj vesti, glavni akteri, sporedni akteri, uloge itd.), prave sliku o tome ko sada živi na ovoj planeti, čime se ljudi bave, koje su teme koje interesuju zajednicu, koji su problemi sa kojima se zajednica suočava.

*Prezentovanje rezultata rada.

*Refleksija: Nakon što grupe prezentuju svoje analize, uopštavaju se zaključci. Ko se od izlistanih grupa nalazi u štampi, na kojoj strani, u kojoj ulozi? Kakve su rečenice u tekstovima? Da li se koriste komplikovane reči? Koliko su dugački tekstovi? O kome se uopšte ne piše i zašto? Da li smo se kao pojedinci i grupa nekada našli u položaju "nevidljivosti"? Da li postoje problemi za koje oni misle da su trebali da se nađu štampi, a nisu? Ko su obespravljani u priči o klimatskim promenama? Da li je tekstovima o klimatskim promenama mesto u tabloidnoj štampi.

Komentar radioničara, Nikole Trajkovića:

Tokom radionice analize štampe grupa je imala zadatak da iz svog ličnog iskustva apstrahuje društvene grupe koje žive sa njima. U početku su učesnici navodili/e samo demografske kategorije, dok im je trebalo malo više vremena da razumeju koncept društvenih grupa u širem smislu. Rad u grupama je protekao dobro, iako se stiče utisak da je nešto više od polovine učesnika/ca aktivno učestvovalo u radu grupe, dok je ostatak samo delimično učestvovao u radu grupa. Dinamika rada se promenila kada su radioničari/ke obišli/e sve grupe i dali/e dodatne instrukcije za rad, odnosno veći broj učesnika/ca se aktivirao.

Važno je napomenuti da su sve grupe pripremile zadovoljavajuće prezentacije. Možda je važno napomenuti da je čudno što je skoro sve grupe predstavljala samo jedna osoba, odnosno nije bilo grupnih prezentacija. Ovaj podatak može da bude i pozitivan i negativan indikator. Negativan je indikator u slučaju da su neki učesnici imali bolju podlogu odnosno već predznanje što im je omogućilo da veći deo posla preuzmu na sebe, a pozitivan je indikator u slučaju da mladi koji/e su se istakli/e tokom rada su na kamp došli sa većim stepenom motivacije. Raznovrsnost grupe u radioničarskom radu obično dobra stvar, što se i u ovom slučaju ispostavilo kao dobro jer je grupa od 5-10 madih pomogla da se diskusija razvije što omogućilo da diskusija pruži više od onoga što je predviđeno scenarijom.

Zadatak učesnika i učesnica je bio da kroz analizu štampe naprave sliku o društvu u kojem žive, osvrćući se na položaje različitih društvenih grupa, odnosno njihove (ne)vidljivosti i da izdvoje probleme o kojima društvo najviše brine. Kako su prezentacije grupa bile koncizne, grupa nije imala problema da izvuče osnovne zaključke o nevidljivosti klimatske krize i društvenih grupa koje su najviše pogođene ovim fenomenom.

Jedan od ciljeva radionice analize štampe je bio i da se zapazi forma teksta koja korišćena u novinama, kao sadržaj koji konzumira najveći postotak stanovništva u Srbiji. Posebno je bila zanimljiva ideja jedne grupe da novine analizira na osnovu fotografija koje se nalaze u štampi. Ovakva interpretacija zadatka je omogućila da se poentira ono što će kasnije biti važno za radionicu pripreme kampanja – da je vizual jako važan za slanje poruke. Zaključci do kojih je došla grupa koja je štampu analizirala uz pomoć fotografija su identični sa zaključcima ostatka grupe.

A: Napravi korak

Ciljevi radionice:

1. Razviti kritički pristup i perspektive u analizi posledica klimatskih katastrofa
2. Približiti učesnicima kocept privilegija/deprivilegija u kontekstu kriznih situacija
3. Pripremiti učesnike da svoje sazajne promene pretvore u informacije koje mogu da distribiraju

Podelite kartice sa ulogama, bez reda, svakom učesniku po jednu. Recite im da ih zadrže za sebe i da ih ne pokazuju nikom drugom.

*Kartice sa uloga predstavljaju različite društvene grupe u svetu (predsednica Francuske, poljoprivrednica u Indiji, srednjoškolac u Nišu, srednjoškolac u Zrenjaninu i sl.) Recite im da počnu sa uživljavanjem u ulogu. Da biste im pomogli, pročitajte neka od sledećih pitanja; nakon svakog pitanja napravite pauzu, da biste učesnicima dali vremena da zamisle se u toj ulozi i u tom životu. - Kakvo je bilo vaše djetinjstvo? U kakvoj ste kući živeli? Koje igre ste igrali? Čime su se bavili vaši roditelji? - Kakav je sada vaš svakodnevni život? Gde se družite? Šta radite ujutro, po podne, uveče? - Koju vrstu životnog stila imate? Gde živite? Koliko novca zarađujete mesečno? - Šta radite u slobodno vreme? Šta radite za praznike? - Šta vas uzbuđuje, a čega se plašite?

Sada zamolite učesnike da budu potpuno tihi i da se poređaju u vrstu jedni pored drugih (kao na startnoj liniji). Recite učesnicima da ćete naglas pročitati listu situacija ili događaja. Svaki put kada na izjavu mogu odgovoriti sa „da”, treba da naprave korak napred. U suprotnom, treba da ostanu tamo gdje jesu i ne pomjeraju se.

Naglas čitajte situacije, jednu po jednu. Napravite pauzu između svake izjave i dajte učesnicima vremena da naprave korak napred i da pogledaju oko sebe, da vide koji je njihov položaj u odnosu na ostale. Na kraju, pozovite sve da pogledaju svoje konačne pozicije. Zamolite učesnike/ce da ostanu na svojim pozicijama na početku diskusije. Počnite pitajući učesnike šta se desilo u ovoj aktivnosti i što misle o njoj, a zatim pređite na razgovor o pitanjima koja su se javila i o tome što su iz njih naučili: Kako su se osećali kada su koračali napred, ili kada su ostajali na mestu? Za one koji su često koračali napred - kada su počeli primećivati da se ostali nisu kretali tako brzo kao oni? Mogu li učesnici pogoditi koja je čija uloga bila? (Dozvolite učesnicima da u ovom delu diskusije razotkriju svoje uloge.). Pozovite učesnike da se ponovo okupe u veliku grupu i nastavite sa diskusijom. Koliko je bilo lako ili teško igrati različite uloge? Kako su zamišljali da izgleda osoba koju su igrali? Za koga možemo reći da ima dobre uslove života? Da li im je ova vežba promenila razmišljanje o klimatskoj krizi? Kako? Razgovarajte sa učesnicima o njihov saznanjima tokom vežbe. Izdvojite na flip čart papiru najvažnije promene.

Prilog uz radionicu A

Situacije/događaji

1. U slučaju velike suše ili poplave imaću dovoljno hrane za sebe
2. Mogu da koristim više od 50 litara vode na dan
3. Imam neograničen pristup pijećoj vodi
4. Imam neograničen pristup električnoj energiji
5. U mestu u kojem živim postoje velike zelene površine koje su pristupačne
6. Na posao mogu da idem gradskim prevozom koji ima klima uređaj
7. Kada je jako toplo zakon mi omogućava da ne idem na posao
8. Vremenske prilike ne utiču na moj posao
9. Izgradnja hidroelektrane na reci u mojoj blizini poboljšava moj život/životno blagostanje
10. Imam dovoljno para da dva puta godišnje odem na planinu/odmor
11. Mogu da se hranim zdravo/organski

Žena, 72 godine, živi na Staroj Planini. Uzgaja ovce i ima svoju baštu

Student u Zrenjaninu. Radi kao konobar u kafiću na otvorenom

Samohrana majka, sezonska radnica u poljoprivrednim poslovima

Vlasnik njaveće platnaže kukuruza u Evropi, 48 godina

Trudnica u Beogradu, bavi se advokaturom

Devojčica 16 godina, radi u tekstilnoj industriji u Gani

Sin poljoprivrednika, živi u selu, 18 godina

Žena 56 godina sa dvoje dece, živi na selu, jedini izvor prihoda je prodaja na pijaci

Ćerka ambasadora eropske države, 21 godina

Muškarac, 46 godina, radnik na građevini

Radnica u fabrici prehrambene industrije, 33 godine, plata 50 000 RSD

Penzioner (75 godina), živi u velikom gradu, penzija 40 000 RSD

Žena srčani bolesnik, živi u gradu koji ima rudnik litijuma

Osoba u kolicima (50 godina)

Osoba koja radi online za veliku IT kompaniju (20 godina)

Romkinja 50 godina, živi od preprodaje metalnih sirovina

Migrant iz Indije, nema prijavljen boravak

Priprednik plemena Berberi koje živi na rubu Sahare

Mladić 25 godina, živi u geto naselju Nju Delhija (Indija)

Žena 62 godine, bavi se uzgajanjem cveća

Žena, radi sezonske poslove na jadranskoj obali

Vlasnik rudnika litijuma u Evropi

Komentar radioničara, Nikole Trajkovića:

Druga radionica, koja koristi emociju kao osnovni pokretač, je učesnicima/cama kampa bila inspirativna i otvorila je niz važnih tema. U prvom delu diskusije koja se vodila dok su učesnici/ce i dalje stajali/le na svojim pozicijama, javili su se prvi komentari poput osećaja nepravde. Vežba je podstakla sve učesnike/ce (i one manje aktivne) da sa grupom podele kako su se osećali u svojim ulogama i u kojoj situaciji su se oćali najviše deprivilegovano. Važno je napomenuti da je vežba „korak napred“ u potpunosti odgovorila na svoj cilj, a to je da učesnicima pomogne da klimatske promene, odnosno njene posledice, percipira kao problem koji je važan za ljude srednje i niže

klase, odnosno obične građane/ke. Diskusija nakon ove vežbe je uključila zanačajno veći broj ljudi što je pokazalo da učesnici dobro vladaju osnovnim pojmovima. Posebno su bili važni komentari koji su referisali na zanja koja su oni stekli tokom prethodnih radionica.

Završna radionica je imala za cilj da učesnike/ce dodatno obukri veštinama za kreiranje kampanja. Osmišljena je tako da učesnici/ce u grupama analiziraju različite medije (online novinsku agenciju na engleskom, online portal na srpskom i instagram stranicu) i da se kroz promišljanje o svakom formatu izdvoje ključne prednosti i mane. Učesnici/ce su korektno odgovorili/le na zadatak iako je entuzijam bio znatno manji nego prethodnog dana. U skladu sa tim, preporuka bi bila da se zahtevnije radionice ne ostavljaju za kraj odnosno poslednji dan.

Primeri uticaja katastrofa na žene i devojčice⁶

- Žene i devojčice češće postaju direktne žrtve (u smislu smrtnosti i povreda) vremenskih katastrofa. Na primer, ugroženije su u slučaju poplava pošto je manje verovatno da su naučene da plivaju (posebno u Aziji i Latinskoj Americi), i postoji veća verovatnoća da će nastradati ili biti povređene u slučaju uragana i zemljotresa, pošto je više verovatno da će se nalaziti u svojim kućama kada dođe do udara, nego što je to slučaj sa muškarcima.
- U mnogim kontekstima žene zavise od prirodnih resursa kako bi snabdele svoje porodice: u mnogim zemljama, one su glavne u sakupljanju vode i ogreva, a većina poljoprivrednica zavise od zemljoradnje koja je uslovljena padavinama. Suša i poplave, na primer, podrazumevaju da žene moraju više da rade kako bi obezbedile hranu, vodu i ogrev, pa tako imaju manje vremena da stvaraju prihode, obrazuju se ili obučavaju, i učestvuju u procesima odlučivanja.
- Domaćinstva koje vode žene su često među najsiromašnijim i najugroženijim od katastrofa, pošto postoji mogućnost da nemaju mnogo izbora osim da žive na mestima koja su podložna rizicima, kao što su zemljišta podložna poplavama ili na strmim padinama. Tamo gde kulturne i društvene norme podrazumevaju da je kretanje žena strogo kontrolisano, i zavisi od toga da li je žena u pratnji muškog rođaka, domaćinstva koje vode žene mogu postati veoma izolovana. Pored toga, u takvim okolnostima mogućnost žena da izraze svoje potrebe i učestvuju u odgovoru zajednice u vanrednim situacijama je veoma ograničena.

Zdravlje

- Žene imaju posebne potrebe u vezi sa reproduktivnim zdravljem u situacijama katastrofa kada je pristup službama podrški – na primer u trudnoći, pri porođaju, dojenju i kontracepciji – narušen. Uobičajene prakse žena u vezi sa menstruacijom će takođe biti poremećene u situacijama katastrofa. Pri vremenskim katastrofama, žene i devojčice su podložne vaginalnim infekcijama.

⁶ Gender matters: Talking points on gender equality and disaster risk reduction, Enarson, 2004

- Promene u temperaturi i/ili padavine menjaju rasprostranjenost određenih bolesti. Uticaji bolesti pogađaju žene, kako kao pretnja po sopstveno zdravlje, tako i kao povećanje tereta brige oko drugih članova/ica porodice kada su bolesni/e. Na primer, prenosne zarazne bolesti kao što je malarija se šire u nova područja sa klimatskom promenom (na primer, veće visine u Ugandi i Keniji). Trudnice privlače malarične komarce u duplo većoj meri nego žene koje nisu trudne. Malarija u trudnoći čini majku podložnijom infekciji i povećava rizik od spontanog pobačaja, prevremenog porođaja, mrtvorođenosti i male težine novorođenčadi pri rođenju (vodeći uzrok smrtnosti dece).
- Tokom katastrofa negativne kulturne norme koje su nametnute muškarcima mogu biti pojačane na načine koji nisu od koristi. "Tokom katastrofa, kulturne norme i shvatanja šta to znači "biti muškarac" mogu da: ohrabre rizične i nepoželjne herojske akcije u katastrofi; utiču da muškarci ređe traže savetovanje; povećaju nivo nasilja u porodici; i dovedu do većeg konzumiranja alkohola i droga kao načina da se izađe na kraj sa poteškoćama."

Bezbednost žena

- Gubitak mesta stanovanja tokom katastrofe znači da su mnoge porodice prinuđene da se presele u skloništa ili usele kod rođaka ili suseda, gde žene i devojčice možda nisu bezbedne.
- U periodu nakon katastrofa žene i devojčice su pod rizikom da postanu žrtve trgovine ljudima, nasilja u porodici i seksualnog nasilja.

Uključenost i aktivna uloga žena tokom nepogoda i katastrofa

Žene su u više navrata pokazale veliku sposobnost u pokretanju zajednice da odgovori na katastrofu. One moraju biti prepoznate kao aktivne činiteljke društvene promene, a ne kao nemoćne žrtve. One obrazuju mreže društvenih akterki/a koje/i rade na zadovoljavanju najhitnijih potreba zajednice. Ova vrsta organizovanja zajednice se pokazala od suštinske važnosti za pripremljenost za katastrofu i njeno ublažavanje.

Neki primeri akcija:

- Posle uragana Džozan Mirjam (1988), žene u Malukutuu, Nikaragva, su se organizovale da razviju planove za pripremljenost za katastrofu koji su uključivali sve članove/ice domaćinstva. Otuda, Malukutu je bilo bolje pripremljeno za Uragan Mič (1998), i oporavilo se brže nego druge zajednice koje su bile pogođene u sličnoj meri.
- Za razliku od mnogih drugih zajednica u Hondurasu, La Masica nije prijavila nijedan slučaj smrti nakon Uragana Mič 1998. Agencija za sprečavanje katastrofa je obezbedila rodno osetljivu edukaciju zajednice na temu sistema za rano upozorenje i upravljanje rizicima šest meseci ranije. Žene su preuzele zadatak neprekidnog nadgledanja sistema za rano upozorenje koje su muškarci ostavili, što je omogućilo brzu evakuaciju kada ih je pogodio uragan.
- Žene imaju ključnu ulogu u grupama za pripremljenost u slučaju katastrofe na nivou sela u Bangladešu. Odbori koriste radija kako bi saznali i prosledili poruke za rano upozorenje. One takođe vode brigu o tome da svaka porodica ima suhu hranu i prenosivi šporet, kao i sigurno mesto za

sklanjanje hrane i stoke. U poplavama 2007. u Bangladešu, sela sa odborima za vanredne situacije su bila bolje pripremljena da se nose sa katastrofom.

- Kao primarne za pružanje zdravstvene nege u svojoj kući, žene nastoje da očuvaju porodice zdravim i da nauče decu bezbednosti i samozaštiti. Veoma često, žene su te koje prenose priče susedstva ili porodice, i održavaju u životu jezike i kulturne tradicije kroz porodična slavlja i na druge načine. To su dobra, na primer, kada su zajednice ozbiljno pogođene katastrofom i ljudi se suočavaju sa preseljenjem.

Prirodne katastrofe – posebno erozija i drugi oblici degradacije zemljišta, zagađenje slatkih voda, abrazija, plavljenje, gubitak močvara, suša i opustinjavanje – direktno se odražavaju na žene u njihovim ulogama onih koje obezbeđuju hranu, vodu i ogrev. Klimatske promene se takođe mogu odraziti na produktivne uloge žena, budući da fizički uticaji globalnog zagrevanja – povećanje nivoa mora, plavljenje područja nižih delti i povećanog prodora mora – mogu izložiti opasnosti održive strategije življenja. Obezbeđivanje hrane i blagostanje porodice su ugroženi kada je baza resursa, na koju žene mogu da se oslone da bi ispunile svoje kritične uloge i dobile dodatne prihode, narušena Efektivna procena i upravljanje rizicima zahteva aktivno uključivanje lokalnih zajednica i grupa civilnog društva kako bi se obezbedili smanjeno nastajanje katastrofa i smanjeni gubici i izdaci, kada do njih dođe. Znanje, doprinosenje i potencijali i žena i muškaraca moraju biti prepoznati i iskorišćeni. Izvor: Carolyn Hannon, Direktorka, Odeljak za Napredovanje žena, “Mainstreaming gender perspectives in environmental management and mitigation of natural disasters.”

ŽENE I DEVOJČICE SU IZLOŽENE POVEĆANOM RIZIKU OD SEKSUALNOG I PORODIČNOG NASILJA

Žene i devojčice su, prema izveštajima, takođe više izložene seksualnom i porodičnom nasilju u kontekstima katastrofe. Sigurna skloništa za zlostavljane žene, tamo gde ih ima, bivaju oštećena i zatvarana, pošto predstavljaju neformalne mreže podrške. Žene koje su tražile sklonište tokom ciklona su bile izložene seksualnom uznemiravanju i napadima. Podignuta je zabrinutost da se decom koja su pogrešno ustanovljena kao “siročići” ciklona trgovalo kao seksualnim radnicima/ama nakon ciklona u Orisi i zemljotresa u Gudžaratu. U Kafinoj etnografskoj studiji o devojčicama i ženama koje su bile osiromašene ciklonima i poplavama u Južnoj Aziji, nedostatak zaštite od strane muških rođaka udovica i ostalih žena koje žive same je naveden kao jedan od faktora povećavanja stope i straha od seksualnog napada. Devojčice iz porodica koje su primorane da zbog gubitaka od suše ili ciklona rasprodaju imovinu za miraz, mogu biti i primorane na rano stupanje u brak, a korišćenje dečije radne snage se povećava kada teško pogođene porodice moraju da pošalju sve članove domaćinstva da rade. Izvor: E. Enarson, predstojeće od ILO, citat Enarson 1999a, ActionAid 2001, Shaw 1992, Kafi 1992.

ŽENE I DEVOJČICE SU ČESTO PREPUŠTENE SAME SEBI SA SMANJENIM RESURSIMA

Muškarci i žene iz “skloništa fudbalskog stadiona” u Tegusigalpi, koje smešta više od 200 porodica, predstavljaju radne obrasce koji su prisutni u obe države tokom faze obnove. Došavši radnog dana

popodne, misija je videla žene i adolescentkinje kako kuvaju na zajedničkim šporetima, peru odeću na javnoj česmi, i čuvaju malu decu u prepunim hodnicima skloništa. Obavljen je grupni razgovor sa "menadžerkama redova", ženama koje su izabrali/e drugi/e korisnici/e da organizuju 10-15 porodica u svom "redu" improvizovanih šatora. Ove žene, starosti od 18 do 45 godina, su objasnile svoju ulogu u koordinisanju čišćenja, kuvanja, upotrebe vode i nužnika, bezbednosti i drugih funkcija u skloništu. Sve majke su zadužene i za svoju decu i za snabdevanje domaćinstva. Više od 50 procenata je navelo da pokušavaju i da ostvare novčane prihode radeći u neformalnom sektoru (prodaja tortilja, pranje veša itd). Nekoliko muškaraca je bilo prisutno tog dana kada smo ih posetili. Jedan muškarac, izabrani vođa skloništa, nas je odveo u obilazak objekta. Neki drugi muškarci su se igrali kockicama u uglu skloništa. Žene su nagovestile da je većina muškaraca odsutna – ili rade na drugom mestu ili su jednostavno "nestali". Izvor: Delaney i Shrader 2002.

B. ŽENE U UPRAVLJANJU RIZIKOM: ODABRANI MEĐUNARODNI PRIMERI

EDUKOVANJE ZAJEDNICE I PREUZIMANJE INICIJATIVE

La Masica nije prijavila nijedan slučaj smrti nakon Uragana Mič, ishod koji neki pripisuju aktivnom programu edukacije zajednice koji je sprovela Agencija za sprečavanje katastrofa Centralne Amerike šest meseci ranije. "Održana su predavanja na temu roda, i otuda je zajednica odlučila da bi muškarci i žene trebalo ravnopravno da učestvuju u svim aktivnostima upravljanja rizikom. Kada ih je Uragan Mič pogodio, opština je bila pripremljena i odmah napustila područje, tako izbegavši smrtne ishode. . . Žene su takođe preuzele od muškaraca koji su napustili zadatak da neprestano nadgledaju sistem za rano upozoravanje." Nekih 20 godina ranije, sličan obrazac je razvijen u Hondurasu posle Uragana Fifi, kada su žene nastupile u nastavku mera očuvanja zemljišta koje su muškarci ostavili. Izvor: Prerađeno od Buvinić, Majra. 1999.

KOMUNICIRANJE I UMREŽAVANJE

Žene mogu biti moćne zaštitnice bezbednosti kada su viđene kao stručnjakinje i stručne obavestiteljke. Takav je slučaj sa Indijom kada su vlada Norveške i UNDP ponudile da finansiraju radio program koje bi osmišljavale i emitovale ženske grupe kako bi „obezbedile pristup informacijama na svim nivoima, što je od suštinske važnosti za predviđeni proces oporavka i obnove koji vodi i kontroliše zajednica. "Tamo gde postoji afirmisan ženski radio (kao što je to, na primer, u Brazilu), glasovi žena mogu predstavljati kritičnu povezanost sa nepisanim ženama i način umrežavanja žena i oko pitanja održivog razvoja i smanjenja katastrofa. Kada žene kontrolišu medijum i poruku, postoji mnogo veća verovatnoća da sistemi za rano upozoravanje dođu do svih ljudi. Izvor: Enarson, 2002 citing discussion of the network of 350 Brazilian women's radio programs and other networks in the WEDO Primer: Women and Sustainable Development, Local Agenda May, 2001. See UNDP press release 209 [www.undp.org.in/news/press/press209.htm].

ORGANIZOVANJE POMOĆI U KATASTROFAMA I POMOĆI SIROMAŠNIMA

Kada su se Crveni Krst Nemačke i Crveni Polmesec Bangladeša obavezali na odaziv povodom ciklona 1991. na rodno osetljive načine, celokupna zajednica je imala koristi. U selima su bili formirani rodno ujednačeni odbori za pripremljenost u slučaju katastrofe kako bi se pružila direktna

obuka ženama. Pošto su muškarci često izvan grada ili se bave poslovima u poljima, žene su bile te kojima je bila potrebna obuka za čuvanje hrane i stvari i pitanja šta poneti u sklonište. Odbor za pomoć je takođe težio da poveća svest među ženama i muškarcima po pitanju potrebe za rodnom ravnopravnošću, i nedvosmisleno priuštio ženama više prilika da razmene ideje sa drugim ženama. Izvor: Enarson, 2002 citing Hanna Schmuck in "Empowering women in Bangladesh," uploaded by ReliefWeb on February 25, 2002 [www.reliefweb.int].

RAD SA MUŠKARCIMA KAKO BI SE SMANJILO ZLOSTAVLJANJE NAKON KATASTROFE

Kao odgovor na povećane nivoe rodno zasnovanog nasilja u Nikaragvi nakon Uragana Mič, NVO Puntos de Encuentro je organizovala informativnu kampanju koja je koristila različita medije da prenese jednu jednostavnu poruku:

"Nasilje nad ženama je jedna katastrofa koju muškarci mogu da spreče."

Kampanja se pokazala veoma efektivnom u smislu promene stavova muškaraca po pitanju nasilja nad ženama. To je model saradnje žena sa muškarcima na nivou zajednice kako bi se smanjila ugroženost zajednice. Jedna posmatračica je podsetila:

"Jasno je iz izraza lica učesnika da im ova radionica ne samo omogućava da rade na emocionalnim poteškoćama post-traumatskog stresa, već i da razmotre potrebu za menjanjem rodni uloga u svojoj zajednici." Izvor: Delaney and Shrader, 2000.

Linkovi za dodatno proučavanje i informisanje:

<https://cuzs.org.rs/rodna-ravnopravnost-i-klimatske-promene/>

Primer izgleda stranice sa sadržajem i aktivnostima koje realizuje „Centar za unapređenje životne sredine“.

<http://klimatskipaket.klimatskepromene.rs/>

Klimatski paket (čiji su delovi i ovaj Vodič i Priručnik) je multimedijalni obrazovni materijal namenjen učenicima osnovnih i srednjih škola, nastavnicima i ostalim stručnjacima u obrazovanju.

<https://www.gdnonline.org/>

Gender and Disaster Network je obrazovni i zagovarački projekat koji su pokrenule žene i muškarci zainteresovani za rodne odnose u kontekstu katastrofe. Jedan od ciljeva ovog projekta je dokumentovanje i analiziranje iskustva ljudi pre, za vreme i posle katastrofa, postavljajući rodne odnose u širok politički, ekonomski, istorijski i kulturni kontekst.

<https://tragfondacija.org/>

<https://koms.rs/pocetna/>

<https://www.mis.org.rs/>

<https://pss.rs/>

<https://cuzs.org.rs/>

Ohrabrujemo vas da pratite sajtove organizacija kao što su Trag Fondacija, KOMS (Krovna organizacija mladih Srbije), Mladi istraživači Srbije, Planinarski savez Srbije i druge. Neke od ovih organizacija periodično raspisuju konkurse kojima podržavaju lokalne akcije mladih.

Fridays for future:

<https://fridaysforfuture.org/>

#Fridaysforfuture je pokret koji predvode i organizuju mladi i koji je počeo u avgustu 2018. godine, nakon što su 15-godišnja Greta Tunberg i drugi mladi aktivisti i aktivistkinje svakog školskog dana sedeli ispred švedskog parlamenta tokom tri nedelje, protestujući zbog nedostatka akcije u vezi sa klimatskom krizom. Greta je objavila čime se bavi na Instagramu i Tviteru i akcije su ubrzo postale viralne.

ZANIMLJIVI VIDEO SADRŽAJI

Tribina "Kog roda su klimatske promene?" je održana 14. decembra 2021, kao deo aktivnosti u okviru projekta "Klimatski forum", u okviru programa EKO-SISTEM Podrška reformama u zaštiti životne sredine koji sprovode Mladi istraživači Srbije (MIS), uz podršku Švedske preko Švedske agencije za međunarodni razvoj i saradnju.

Da li klimatske promene prave razliku u odnosu na to kog je neko roda? Intuitivan odgovor bi bio da ne prave, pošto toplotnim talasima, poplavama ili sušama nije važno da li je neko muškarac ili žena. Ipak, rezultati velikog broja međunarodnih istraživanja ukazuju da su žene više pogođene negativnim efektima klimatskim promena u odnosu na muškarce. Pogledajte klikom na link:

<https://www.youtube.com/watch?v=g0rffijiRzw>

Dokumentarni film „Pop music and climate change“ predstavlja tendencije profesionalnih muzičarki i muzičara, i nekih velikih bendova koji pokušavaju da smanje uticaj muzičke industrije na klimatske promene. Veliki festivali troše ogromne količine energije i proizvode istu količinu smeća kao mali grad. Situacija je toliko alarmantna da je bend Coldplay najavio da više neće ići na turneju dok ne postoji održiv način nastupa, a u međuvremenu eksperimentišu sa hologramima. Ali da li je to izvodljivo i za indie muzičare? Kako muzika može postati zelena? Pogledajte klikom na link:

<https://www.youtube.com/watch?v=dEwiUSFEvc4>

PREZENTACIJE SA TRENINGA I DODATNI MATERIJALI

Na sledećem online folderu možete videti i preuzeti prezentacije i dodatne materijale koji će vam biti od koristi za formulisane narednih kampanja i sprovođenje akcija:

https://drive.google.com/drive/folders/1JoHWJ4mzpK65fuxWZPr22aKL8KoZ8_Of?usp=sharing